

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia

Academia aeterna

Peep Lassmann ^{KLAVER}

Kavas

Messiaen

16.02.2020 – 17.00

EMTA suur saal

Uurimus saab alati alguse huvist millegi vastu, olgu see siis mõni nähtus, sündmus või protsess. Sealt edasi on vaja enda mõtlemise praktika teha arusaadavaks nii, et see võiks muuta ka teiste kogemust. Võib väita, et loomeuurimuse kõige olulisem osa ongi loometegevus ise. Mitte see, kuidas me seda mõtestame, kuidas sellest kirjutame, kuidas analüüsime, millisesse konteksti asetame, vaid see, kuidas me seda praktiseerime. Loomulikult tuleb eristada seda, et igasugune loominguline tegevus ei liigitu veel teadusuurimuseks. Aga kui on olemas kriteeriumid – soov uurimuseks, teadlikkus, avatus kriitikaks, küsimused, millele vastuseid leides on võimalik teadmisi ning arusaamu laiendada –, viib see diskursuseni, läbi mille sünnib uurimusele sisu, meetod ning olulisus.

„Academia aeterna“ (igavene/kestev akadeemia) on Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia õppejõudude loomingulisele ja loomeuurimuslikule tegevusele pühendatud uus kontserdisari. 2020. aasta kevadhooajal on publikul võimalik osa saada Peep Lassmanni, Sten Lassmanni, Lembit Orgse, Aavo Otsa, Peeter Sarapuu, Kristi Kapteni ja Nata-Ly Sakkose loomeprojektidest.

Olivier Messiaen (1908–1992)

Tsükkel „Lindude kataloog“ („Catalogue d’oiseaux“, 1956–1958)

VI „Nõmmelõoke“ („L’Alouette Lulu“)

VIII „Välja-väikelõoke“ („L’Alouette Calandrelle“)

XII „Must-kivitäks“ („Le Traquet Rieur“)

Tsükkel „20 pilku Jeesuslapsele“ („Vingt regards sur l’enfant Jésus“, 1944)

XI „Neitsi esimene armulaud“

(„Première communion de la Vierge“)

XIII „Jõulud“ („Noël“)

XV „Jeesuslapse suudlus“ („Le baiser de l’Enfant-Jésus“)

Hiidsükkel „Lindude kataloog” koosneb kolmeteistkümnest osast. Iga osa on pühendatud ühele linnule tema loomulikus looduskeskkonnas, kus portreeteritav lind eksisteerib ornitoloogiliselt täpses koosluses teiste suleliste naabritega. Põhilindude kõrval on tsüklis muusikaliselt mainitud aga 77 erinevat lindu, mis partituuri esileheküljel on kõik ära toodud koos ladinakeelse nimetusega. Kujundlik sfäär iseloomustab kindlat paikkonda, ilma, päeva- ja aastaaega.

„Lindude kataloog” nõuab mängijalt fantastilist pianismi, ülimat virtuoossust. Messiaen kirjutas teose oma abikaasale Yvonne Loriod’le, kellele „olevat kõik jõukohane”. Teos kannab kahekordset pühendust: „Oma tiivulistele eeskujudele ja pianist Yvonne Loriod’le”. Helilooja peab linnulaulu tundmist peamiseks, vältimatuks ja kohustuslikuks tingimuseks „Kataloogi” interpreedile. Autor soovitab esitajail jalutada varahommikuses metsas ja kuulata elavat linnulaulu.

Peep Lassmanni ornitoloogiline haritus teeb ta Messiaeni „Lindude kataloogi” sobivaimaks esitajaks eesti pianistide hulgas.

Maia Lilje

„Lindude kataloogi” muusika kirjutamist alustas Messiaen 1956. aasta oktoobris ja lõpetas 1. septembril 1958. Linnulaulude ülestähendamiseks vajalikud retked ja loodusviibimised algasid aga juba ammu enne muusikapalade kirjutamist. Kuna märkmed olid väga üksikasjalised, võis autor kergesti elustada nii mõne tunni kui ka mitme aasta vanuseid mälestusi. Kõik tsükli eriosad on helilooja kuulaja jaoks varustanud omapoolse selgitava tekstiga:

VI Nõmmelõoke (*Lullula arborea*)

Metsad Saint-Sauveur en Rue kandis Forez’s. Paremal pool teed männik, vasakul niidud ja karjamaad. Kuskilt ülevalt pimedusest laseb

nõmmelooke langeda oma kahe topeltnoodi real: laskuvad helid, kromaatilised ja voolavad. Metsalagendikult pöösaste peidust vastab talle lõunaööbik. Kontrast nende kahe vahel: ööbiku teravad tremolod ja see kõrgusest alla liuglev müstiline hääl. Nõmmelooke kord läheneb, kord kaugeneb, ikka nähtamatuna. Puud ja väljas on rahu. Kesköö...

VIII Välja-väikelooke (*Calandrella brachydactyla*)

Provence, juulikuu: välja-väikelooke. Kell kaks pärastlõunal, Bauz' ja Alpilles' lauged mäed, põuased kaljud, küpressid, okkiline pöösastik. Tsikaadide monotoonne rütm, tuuletallaja hoiatushüüu *staccato*. Entressen'i tee: tuttlooke kahehäälses kontrapunktis välja-väikelookesega. Kell neli pärastlõunal Crau's. Kivikõrb, ere valgus, kõrvetav kuumus. Vaid üks välja-väikelookese põgus stroof elustab vaikust. Kella kuue paiku õhtul tõuseb taevasse põldlooke ja laseb tulla juubeldaval stroofil. Põldvuti kaksikhüüd, meenutus väikelookesest...

XII Must-kivitäks (*Oenanthe leucura*)

Maikuu. Ilus päikesepaisteline hommik. Béari neem Port-Vendres'i lähedal (Roussillonis Vahemere ääres). Järsk kaljurannik, kuivad pöösastikud, mere safiir- ja rohekassinine, päikesehelgist ülehõbetatud. Rõõm meresinast. Must-kivitäksi laul.

Dialoog mahedama, paitavama sini-kivisiiraku ja äkilisema must-kivitäksi vahel, hakitud lõuna-hõbekajaka haugatustest, rand-piiritajate kimedatest hüüetest, lääne-vahemere kivitäksi lühidatest häälistsustest. Must-kivitäksi ise oma valge, mustajoonelise sabaga istub kaljunukil üsna kaldajärsaku all. Kõnnu-pöösalinnu erutatud laul võsas. Tuulehoog käib üle vee, mis ikka on safiir- ja rohekassinine, päikesehelgist ülehõbetatud. Rõõm meresinast.

Olivier Messiaen
Tõlge Tõnu Önnepalu

Autori märkmed tsükli „20 pilku Jeesuslapsele“ kohta:

Kaemus Jeesuslapsest sõimes ja Pilkudest, mis temale langevad: alates Jumalaise väljendamatust pilgust kuni Armukiriku mitmetähendusliku pilguni, läbi erakordse Rõõmuvaimu ja õrna Neitsi pilgu, seejärel Inglise, Targad ja kehatud või sümboolsed olendid (Aeg, Kõrgused, Vaikus, Täht, Rist). „Täht“ ja „Rist“ on üks ja sama teema, kuna üks alustab ja teine lõpetab Jeesuse maise perioodi. „Jumala teema“ esineb endastmõistetavalt „Isa pilgus“, „Poja pilgus“ ja „Rõõmuvaimu pilgus“, palas „Tema järgi on kõik tehtud“, „Jeesuslapse suudluses“; ta on esindatud „Neitsi esimeses armulauas“ (ta kannab endas Kristust), ta on ülistatuna „Armukirikus“, mis on Kristuse keha. Peale linnulaulu, kellamängude, spiraalide, stalaktiitide, galaktikate, footonite, on mind mõjutanud ka Dom Columba Marmioni, Püha Toomase, Püha Johannese, Ristija Johannese, Püha Teresa, evangelistide ja Missel'i tekstid. „Akorditeema“ ringleb ühest palast teise, tükeldatud või koondatud vikerkaareks; on ka rütmikaanoneid, polümoodaalsusi, mittepööratavaid, kahes suunas avarduvaid rütme, kiirenevaid või aeglustuvaid vältusi, asümmeetrilist gradatsioonit, registrivaheldust jne. - klaviatuur on väga komplitseeritud: ümberpööratud arpedžod, resonantsid, mitmesugused kaared. - Dom Columba Marmion („Kristus oma saladustes“) ja seejärel Maurice Toesca („12 pilku“) jutustasid karjuste, inglite, Neitsi ja Taevasa pilkudest; ma kordasin sama ideed, käsitledes seda erineval viisil ja lisades sinna 16 uut pilku. Rohkem kui kõikides oma eelnevates teostes, otsisin siin müstilise armastuse keelt, kirjude käskude järgi ühtaegu erinevat, võimsat ja õrna, mõnikord brutaalsetki.

XI „Neitsi esimene armulaud“

Pilt, kus Neitsi on kujutatud põlvili, öös endasse sulgunud - valgusaura kõrgub tema üsa üle. Silmad suletud, imetleb ta endasse kätkevad ihuvilju. See toimub Kuulutuse ja Sünni vahel: see on esimene ja kõikidest suurim armulaud.

„Jumala teema“, pehmed voluudid, stalaktiidid, seesmine embus. „Neitsi ja laps“ teema meenutus minu teosest „Issanda sünd“. Vaimustatuim hiilgus. Erilised akordid ja kahese vahega vältused, mille raske pulseerimine kujutab lapse südamelööke ema rüpes. „Jumala teema“ kadumine.

– Pärast Kuulutust imetleb Maria Jeesust endas... mu Jumal, mu poeg, mu Hiilgus! – mu arm, ilma sõnadekärata...

XIII „Jõulud“

Kellamäng – Jõulukellad ütlevad meiega koos õrnu nimesid Jeesus, Maria, Joosep...

XV „Jeesuslapse suudlus“

Igal armulaual magab Jeesuslaps meie juures ukse lähedal; seejärel avab ta ukse aeda ja sööstab täisvalgusesse, et meid suudelda...

Jumala teema hällilauluna. Uni – aed – käed sirutatud armastuse poole – suudlus – suudluse vari. Mind inspireeris gravüür, mis kujutab Jeesuslast lahkumas. Ema käte vahelt, et suudelda väikest öde Theresat. Kõik see on armulaua, jumaliku armastuse sümbol. Peab armastama, et armuda sellesse süžeesse ja sellesse muusikasse, mis tahaksid olla õrnad nagu taeva süda, ja siin polegi midagi muud.

Olivier Messiaen

Mida lisada veel Messiaeni enese kommentaaridele, tema poeetilis-religioossetele mõtisklustele? On raske leida heliloojat, keda saaks võrrelda prantslase Olivier Messiaeniga – tema huvide mitmekülgsus, muusikalise, filosoofilise, loodusteadusliku ja etnograafilise harituse poolest, aga ka organist-improvisaatori meisterlikkuse või pedagoogilise talendi poolest.

Messiaen ei ole kuulunud õieti ühegi koolkonna ega rühmituse juurde. Ka pole ta ise loonud omanäolist koolkonda. Kõik tema õpilased (nende hulgas ka P. Boulez, K. Stockhausen, Y. Xenakis), keda Messiaen on nimetanud oma „noolteks“, on iseseisvalt „lennanud“ väga erinevatesse suundadesse.

Messiaenist on võimatu rääkida, nimetamata kolme mõjuvaldkonda – katoliiklus, idamaade filosoofia ja ornitoloogia. Nende koosmõju on kõige otsustavamalt kujundanud helilooja maailmakäsitlust, esteetikat ja helikeelt. Messiaeni muusika aluseks on eriliste helilaadide ja rütmikonstruktsioonide keeruline süsteem, mille toitepinnas on vanades kirikulaadides, psalmoodias ja idamaade muusikas. Tema teoste põlumodaalses kõlamustris liiguvad helid vabastatuina rütmi korrapärasest pulseerimisest kindlustavast meetrumist. Rütm ise aga kui „hädavajalik vahendaja aja ja igaviku vahel, on muusika eluline element“. Helilooja on püüdnud muusikas väljendada religiooni filosoofilis-transtsendentiaalset aspekti – igavikku, millel puudub algus ja lõpp...

Messiaeni looming on valdavalt meditatiivne (meditatsioon siin ka „pilk“), mida tunnistavad muusika kulgemise ekspositsioonilisus, aeglased tempod, ulatuslikud kordused, emotsionaalsete seisundite püsivus. Kõik see lähendab tema muusikat müstilisele nirvaanale. Messiaenile on iseloomulik samade süžeede, pealkirjade, samade kujundite kordumine-varieerumine kõige erinevamais teostes kuni kõige hilisema loominguperioidini, mida kroonib tema monumentaalne ooper „Püha Franciscus Assisist“ (1983).

Messiaen oli helilooja-ornitoloog. Ta uuris ja lindistas kõigi maailmajagude linde. Linnulaulust on ta koostanud ainulaadse heliseva leksikoni, millest toitub ta enesegi helikeel. Linnulaul on talle vaba ja nimetu kunsti sümbol. Messiaeni muusikas on looduse värvirikkust ja helidemängu: „Kõik muljed transformeeruvad minus muusikaks ja kogu

muusika on vastavuses kindla, ent pidevalt muutuva värvigammaga... Olen haaratud igatsusest maailma lõputu täiuse järele, vilkuvate tähtede, sini-oranžide laavavoolude, nende granaatpunaste jugade järele, türkiissiniste planeetide järele... Minu süda kuulub sillerdavale, meelelisele muusikale – õhulisele või ägedale, täis armastuse tormakust; muusikale, mis hõljub ja laulab, milles on uut verd, kõnekaid žeste, tundmatu hingust, lõputut linnulaulu. Armastan muusikat, milles on jumaliku vikerkaare värvidemängu...“.

Maia Lilje

Peep Lassmann on üks väljapaistvamaid eesti pianiste, kes on hinnatud nii solisti kui ka ansamblipartnerina. Lassmann lõpetas 1966. aastal Tallinna Muusikakeskkooli Heljo Sepa klaveriklassis ning jätkas tema juures õpinguid ka Tallinna Riiklikus Konservatooriumis, mille lõpetas 1971. aastal. Aastatel 1971–1973 täiendas ta end Moskva Konservatooriumi assistentuuris Emil Gilelsi juhendamisel.

Peale õpinguaastaid asus Peep Lassmann tööle Tallinna Konservatooriumi, millega ta on seotud olnud tänaseni: algul õppejõud, 1987. aastast klaverikateedri juhataja, aastatel 1992–2017 Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia rektor, al 2017. aastast professor. Peep Lassmann on esinenud solistina mitmete orkestrite ees, sealhulgas Eesti Riiklik Sümfooniaorkester ja Moskva Filharmonia Orkester. Dirigentidest on ta koostööpartneriteks olnud Paavo Berglund, Neeme Järvi, Eri Klas, Nikolai Rabinovitš, Nikolai Aleksejev, Peeter Lilje, Arvo Volmer, Vello Pähn, Paul Mägi, Jüri Alperten, Andres Mustonen, Toomas Vavilov, Juozas Domarkas ja Imants Resnis. Ta on teinud koostööd mitmete Euroopa kammeransamblitega ja tema partneriteks on olnud tuntud muusikud maailma eri paigust (Marianne Boettcher, Aaron Rosand, Yosif Feigelson, Michel Lethiec, Lionel Lhote, David Grimal, Raphale Wallfish, Mati Palm,

Jüri Gerretz jpt). Peep Lassmann on andnud meistrkursusi ning osalenud konkursside žüriis paljudes Euroopa, Ameerika ja Aasia riikides.

Peep Lassmanni repertuaaris on 17 klaverikontserti, lisaks suur hulk soolo- ja kammerteoseid. Erilisel kohal on Olivier Messiaeni klaverimuusika – Lassmann on olnud teoste „Vingt regards sur l'Enfant Jésus” ja „Catalogue d'oiseaux” esmaesitaja Eestis. Samuti on talle oluline eesti heliloojate looming, mida ta on mitmelgi korral esmaettekandele toonud. Lassmann on salvestanud hulgaliselt klaverimuusikat Eesti Raadios, samuti Moskva ja Rootsi raadios. Tal on ilmunud 6 LP-d (Melodia) ja soolo-CD „Eesti klaverimuusika” (Eres, 1994). Lisaks on ta koos bassi Mati Palmiga välja andnud CD „Eesti ja itaalia laule esitab Mati Palm” (Kuldklassika, 2002) ja tema esitusi on ilmunud erinevatel kogumikplaatidel, näiteks Jaan Räätsa „24 eesti prelüüdi” *op.* 80 plaadil „24 Marginalien für 2 Klaviere *op.* 68; 24 Estnische Präludien für Klavier *op.* 80” (Antes, 1996).

Peep Lassmann on EV Riigivapi III klassi ja EV Valgetähe IV klassi ordeni kavaler ja Eesti Raadio aasta muusik (1989). Ta on pälvinud Eesti Kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapremia (1999, 2009) ja Eesti Kultuurkapitali elutööpreemia (2018).

OOTAME KUULAMA

E 17.02 kell 19.00 / EMTA suur saal / tasuta

Ajast aega XIX

Paolo Pellegrini (klarnet), Aleksandra Serebrjakova (viul),
Annelize Vlasenko (viul), Grete Heinsaar (viul), Linda Lukas (viul),
Katariina Maria Kits (viul), Sandra Klimaitė (vioola),
Kristian Plink (tšello), Marten Meibaum (tšello),
Valle-Rasmus Roots (tšello), Mantas Šernius (klaver),
Karl-Johan Nutt (klaver), Liisa-Maria Marrandi (klaver)
Kavas Schumann, Bruch, Hindemith

T 18.02 kell 19.00 / EMTA kammersaal / tasuta

Tudengiteisipäev

Min Young Joo (viul)
Kaastegevad Chang Wang (klarnet), Johan-Eerik Kõlar (klaver),
Hyewon Chung (klaver), Yeojin Ahn (klaver), Thea Nestor (klaver)
Kavas Poulenc, Debussy, Stravinski, Waxman

N 20.02 kell 19.00 / Estonia kontserdisaal / 25/18 €

„Šostakovitši kümnes“

EMTA sümfooniaorkester ja ERSO

Solist Mantas Šernius (klaver)

Dirigent Paul Mägi

Kavas Prokofjev, Šostakovitš

Koostöös Eesti Riikliku Sümfooniaorkestriga

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kontserdi- ja etenduskeskus

eamt.ee

emtasalid.ee

facebook.com/muusikaakadeemia